

ГРОМАДЯНСТВО У ЗВ'ЯЗКУ З ІНВЕСТИЦІЄЮ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Основною метою статті є спроба проаналізувати сутність та правову природу громадянства у зв'язку з інвестицією, обґрунтувати підстави і мотиви його отримання у різних державах світу, окреслити переваги та недоліки такого політико-правового явища, визначити перспективу правового врегулювання цього явища в Україні з метою підвищення рівня національної безпеки та збереження суверенітету України, недопущення впливу іноземних держав на її внутрішню та зовнішню політику, а також збереження державної таємниці.

Ключові слова: громадянство, ідентичність, держава.

Софинская И.Д. Гражданство в связи с инвестицией: конституционно-правовой анализ

Основной целью этой статьи является попытка проанализировать сущность и правовую природу гражданства в связи с инвестицией, обосновать мотивы его получения в разных странах мира, определить преимущества и недостатки такого политико-правового явления, а также определить перспективу правового урегулирования этого явления в Украине.

Ключевые слова: гражданство, идентичность, государство.

Iryna Sofinska. The citizenship-by-investment: the constitutional law analysis

In this article I made an attempt to analyze the nature and legal nature of citizenship-by-investment, to justify basic reasons and motives of such receiving in different countries of the world, to outline the advantages and disadvantages of such political and legal phenomena, to point out the perspectives of its legal regulation in Ukraine.

Key words: citizenship, identity, state.

Визначення та законодавче врегулювання громадянства у зв'язку з інвестицією, на сьогоднішній день відіграє важливу роль в існуванні демократичної держави та громадянського суспільства. Класична концепція громадянства як «реального та ефективного зв'язку» між державою та громадянином у цьому випадку викликає чималий сумнів, однак, беззаперечно свідчить про вартість та важливість цього конституційно-правового інституту.

Протягом останніх 20 років питання сутності та правової природи громадянства неодноразово було «питанням № 1» не лише в Україні, але й у світі. Однак, незважаючи, на детальне і ґрунтовне дослідження сутності громадянства в Європейському Союзі, Канаді та у США (К. Барнард, Р. Баубюк, І. де Бурка, Р. Брубейкер, Дж.Г.Г. Вейлер, Б. де Вітте, Ю. Габермас, Т. Гаддлстоун, Ж.-Р. де Грот, Л. Джеймісон, Д. Ебрехем, С. Засен, К. Йоппке, С. Каррера, Т. Кассуто, В. Кимліка, Д. Костакопулу, П. Крег, Л. Пілгрем, П. Спіро, М. ла Торре, Н. Фостер, А. Шахар, Г. Шнайдер і Дж. Шоу), його законодавче регулювання і застосування на практиці, в Україні дане питання залишається недостатньо

висвітленим, частково дослідженим (Л. фон Альбертіні, Р. Бедрій, О. Лотюк, М. Суржинський, Н. Шукліна) та законодавчо не до кінця обґрунтованим, що, без сумніву, гальмує розвиток демократичної держави та громадянського суспільства, а тому їй обумовлює необхідність подальшого дослідження.

Основною метою статті є спроба проаналізувати сутність та правову природу громадянства у зв'язку з інвестицією (citizenship-by-investment), обґрунтувати підстави і мотиви його отримання у різних державах світу, окреслити переваги та недоліки такого політико-правового явища. Поставлену мету можна досягнути за допомогою таких завдань: вивчити досвід отримання громадянства у зв'язку з інвестицією у різних державах Європейського Союзу та Карибського басейну за допомогою інвестиційних програм, проаналізувати міжнародно-правові документи ООН, Європейського Союзу та Ради Європи щодо громадянства, визначити перспективу правового врегулювання цього явища в Україні.

Сутність та правова природа громадянства у даному дослідженні винятково розглядаються як «реальний та ефективний зв'язок» між державою та громадянином, концепція якого була започаткована, на переконання багатьох європейських вчених, у рішенні Міжнародного суду справедливості ООН (ICJ) у справі *Nottebohm* (Ліхтенштайн проти Гватемали) від 1955 року¹. Згадане рішення було прийняте на підставі частини 1 статті 15 Загальної декларації прав людини 1948 р., де чітко сказано, що «кожна людина має право на громадянство»².

Громадянство у такому розумінні отримало своє подальше ширше застосування у Європейському Союзі у вигляді концепції «вільного пересування осіб» (freedom of movement of persons) на підставі громадянства ЄС (*le citoyen à la une de l'Europe*), додаткового до громадянства кожної держави-учасниці Європейського Союзу і передбаченого у статтях 20, 21 Угоди про функціонування Європейського Союзу (в редакції після вступу у законну силу Лісабонської угоди у грудні 2009 року)³.

Детальніше це питання неодноразово було предметом розгляду справ Європейським судом справедливості, який у своїх рішеннях, зокрема у справах *Micheletti* (1992), *Martinez Sala* (1998), *Grzelzyk* (2001), *Baumbast* (2002), *Garcia Avello* (2003), *Bidar* (2005), *Gibraltar* (2006), *Grunkin and Paul* (2006), *Rottmann* (2010), *Zambrano* (2011), *Prinz and Seeberher* (2013), *Elrick* (2013) виробив однозначну і чітку позицію, наголошуючи на тому, що «громадянство Європейського Союзу є основним статусом громадян держав-учасниць Європейського Союзу, даючи можливість тим, хто опинився у схожій ситуації, отримати однакове ставлення, передбачене на законодавчому рівні, незалежно від їх національності»⁴.

Варто відзначити, що станом на 1 лютого 2014 р. на розгляді для попереднього рішення у Суді перебуває ще декілька справ, які стосуються «точного, достатнього та безумовного» застосування положень статей 20, 21 Угоди про функціонування Європейського Союзу. І нарешті, у Суді є справа *O.*, рішення по якій буде постановлене найближчим часом, оскільки щодо неї 12 грудня 2013 р. була оприлюднена думка Е. Шарпстон, Генерального адвоката Європейського суду справедливості.

Рада Європи теж «володіє» певним «арсеналом» міжнародно-правової нормотворчості щодо питання громадянства, оскільки основним міжнародно-правовим документом з цього питання вважається Європейська конвенція про громадянство від 6 листопада 1997 р., яка ратифікована Україною у 2006 році⁵. Зокрема, у статті 2 Конвенції записано, що «громадянство означає правовий

зв'язок між особою та державою без зазначення етнічного походження особи»⁶. Вищезгадана Конвенція станом на 12 лютого 2014 р. підписана лише 29 державами-учасницями Ради Європи і ратифікована лише 20 з них, зокрема, Австрією, Албанією, Болгарією, Боснією та Герцеговиною, Данією, Ісландією, Македонією, Молдовою, Нідерландами, Німеччиною, Норвегією, Португалією, Румунією, Словаччиною, Угорщиною, Фінляндією, Чехією, Чорногорією та Швецією. Тож, відповідно, у цих європейських державах Конвенція і набула чинності протягом 2000–2010 років, але із певними деклараціями, зауваженнями та застереженнями (винятками можна вважати Ісландію та Португалію).

Як відомо, громадянство, зазвичай, проявляється у трьох основних видах: єдине, подвійне та множинне. Тож, порівнюючи з риторикою Ради Європи попередніх років та зважаючи на Конвенцію про скорочення випадків множинного громадянства і про військовий обов'язок у випадках множинного громадянства від 6 травня 1963 р., Рада Європи у статтях 14–17 Європейської конвенції про громадянство 1997 р. легітимно допускає та дозволяє множинне громадянство для громадян держав-підписантів Конвенції.

Відповідно до щорічного рейтингу візових обмежень (Visa Restriction Index 2013), проведеного британською фірмою «Henley & Partners», за підсумками 2013 року Об'єднане Королівство, Фінляндія та Швеція виявилися державами з найкращими показниками, оскільки їхнім громадянам гарантується безвізовий в'їзд у 173 країни світу, далі у рейтингу є Данія, Люксембург, Німеччина та США (172 країни). Найнижчі показники у цьому рейтингу отримали Афганістан (28 країн), Непал (37 країн), Еритрея та Палестина (36 країн), Пакістан та Сомалі (32 країни), Ірак (31 країна).

Україна відповідно до рейтингу візових обмежень посідає 52 місце поруч з такими державами як Кувейт, Маршалові острови та Ямайка, оскільки її громадяни мають право безвізового в'їзду лише у 77 країн світу. Слід зазначити, що серед європейських держав, які фігурують у цьому рейтингу, Україна займає передостаннє місце, оскільки жорсткіші візові обмеження стосуються хіба що Білорусі (61 країна) та Грузії (60 країн).

Відповідно до повідомлень українських ЗМІ на підставі даних Державної служби статистики, за 2013 рік кількість людей, які виїхали з території України та змінили громадянство України на громадянство інших держав, збільшилася на 157% у порівнянні з даними за 2012 рік. Зокрема, у січні-жовтні 2013 року міграційний рух населення у вигляді «зовнішньої міграції» з України становив 18 774 особи (найбільше осіб виїхало з Києва, Харківської, Донецької, Одеської та Дніпропетровської областей).

Згідно з даними індексу потенційної міграції (Gallup's Potential Net Migration Index), кількість громадян України, які протягом 2010–2012 років висловили намір емігрувати становила 20%, тобто ~ 9 млн. осіб. Серед європейських держав вищезгадані Білорусь та Грузія мають «кращі» показники сприятливого ставлення держави до своїх громадян (відповідно 13% та 12% громадян цих держав висловили намір емігрувати). А «гірші» показники щодо бажання громадян емігрувати, ніж Україна, мають Сербія, Косово, Литва, Румунія, Молдова та Македонія.

Українці, зазвичай, мають намір шукати краще життя та благополуччя в країнах Європейського Союзу, США, Канаді, Австралії та Ізраїлі. Усі ці держави «посідають» значно вищі місця у рейтингу, ніж Україна, а тому можна зробити

висновок, що у цих державах права людини та благополуччя життя їхніх громадян забезпечуються не на словах, а *ipso jure*.

Розмірковуючи про Україну, варто нагадати, що у ст. 4 Конституції є положення про єдине громадянство. Вважаємо негативним явищем, коли державні діячі, які мають доступ до державної таємниці та які керують державою, не є громадянами лише України. Основна проблема полягає в тому, що в законодавстві України (у чинному базовому законі України «Про громадянство України» № 2235-III від 18.01.2001 р.) жодної відповідальності за подвійне громадянство не передбачено. Переконані, що з метою підвищення рівня національної безпеки та збереження суверенітету України, недопущення впливу іноземних держав на внутрішню та зовнішню політику України, а також збереження державної таємниці в законодавстві України повинна існувати заборона особам, які мають подвійне (чи множинне) громадянство перебувати на державній службі чи службі в органах місцевого самоврядування. Як приклад, у Верховній Раді України зареєстровано проект закону № 4116 від 7 лютого 2014 р. «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за не повідомлення громадянином України про набуття іноземного громадянства» та 10 лютого 2014 р. надано народним депутатам для ознайомлення.

Також, у статті 1 базового закону зазначається, що «громадянство України – це правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках»⁷. Стаття 6 цього ж Закону визначає десять підстав набуття громадянства України, серед яких, безперечно, однією із найважливіших є «прийняття до громадянства». Більш детально ця підстава набуття громадянства України характеризується у статті 9 цього ж Закону, в яких є визначено шість умов прийняття до громадянства, традиційних для інших демократичних держав, зокрема, йдеться про визнання і дотримання Конституції України; подання декларації про відсутність іноземного громадянства (для осіб без громадянства) або зобов'язання припинити іноземне громадянство (для іноземців); безперервне проживання на законних підставах на території України протягом останніх п'яти років; отримання дозволу на імміграцію; володіння державною мовою або її розуміння в обсязі, достатньому для спілкування; наявність законних джерел існування.

Однак, положення 3–6 статті 9 базового Закону не поширюються на осіб, які мають «визначні заслуги перед Україною», і на осіб, прийняття яких до громадянства України становить «державний інтерес для України». Себто, їм непотрібно безперервно проживати на законних підставах на території України протягом останніх п'яти років; отримати дозвіл на імміграцію; володіти державною мовою або її розуміти в обсязі, достатньому для спілкування; мати наявні законні джерела існування. Невідоме тлумачення цих законодавчих положень.

Очевидно, що такий законодавчо-політичний «реверанс» не забороняє подвійне чи множинне громадянство, незважаючи на пряму дію конституційної норми, яка має найвищу юридичну силу, оскільки такий особі непотрібно отримати дозвіл на імміграцію, вона не зобов'язана припинити іноземне громадянство та володіти державною мовою. Отже, згідно з офіційними даними, оприлюдненими на веб-сторінці Верховної Ради України, з часу здобуття Україною незалежності є два випадки отримання громадянства України за «визначні заслуги перед Україною» – першим був М. Плав'юк у 1993 р. (уродженець України, з Канади, указ Л. Кравчука № 176/93) і останнім, наразі, є В. Новинський у 2012 р. (з Росії,

указ В. Януковича № 360/2012), а прийняття до громадянства О. Мунца у 2002 р. (з Росії, указ Л. Кучми № 76/2002) та А. Варданяна у 2003 р. (з Вірменії, указ Л. Кучми № 787/2003) становило свого часу «державний інтерес для України». Зокрема, відповідно до указу Президента України № 360/2012 від 29 травня 2012 року В. Новинський був прийнятий до громадянства України як особа, яка має визначні заслуги перед Україною. На жаль, в указі не уточнюються, які саме заслуги, однак, варто відзначити, що станом на січень 2014 р. В. Новинський є народним депутатом України, обраний по мажоритарному виборчому округу № 224 (Севастополь).

Норма щодо отримання громадянства особами, які мають «визначні заслуги перед державою», чи прийняття яких до громадянства становить «державний інтерес» офіційно існує в багатьох, зокрема, європейських державах, що неоднозначно сприймається як науковцями, так і звичайними громадянами тих держав і, часто-густо, є прихованим проявом корупційних діянь. Однак, згідно з інформацією Обсерваторії Європейського Союзу щодо демократії, такі держави як Данія, Ісландія, Іспанія, Норвегія, Об'єднане Королівство, Польща, Фінляндія, Чехія, Швейцарія та Швеція схожих положень у своєму законодавстві не мають.

Зазвичай, у таких випадках йдеться про осіб, які мають визначні досягнення у науці, бізнесі, культурі та спорті (Албанія, Бельгія, Болгарія, Косово, Македонія, Словаччина, Словенія, Туреччина чи Чорногорія), однак, донедавна це не стосувалося державних діячів (членів парламенту чи уряду). Зокрема, за повідомленням BBC News Македонія у 2010 році скасувала свою програму отримання громадянства у зв'язку з інвестицією після скандалу із наданням громадянства Таксину Шінаватрі (Thaksin Shinawatra), колишньому прем'єр-міністру Таїланду.

Також, іншим варіантом «безпроблемного» у вигляді спрощеного прийняття до громадянства є інвестування капіталу в економіку держави чи становлення значного інтересу для держави, зокрема, така норма отримання громадянства у зв'язку з інвестицією існує у законодавстві Болгарії, Македонії, Румунії, Туреччини, Чорногорії.

І тут проглядається «досить нове» для України поняття «планування громадянства», яке можна пов'язати з тим, що людина певного таланту, статусу у бізнесових колах і, яка володіє достатніми коштами для існування, не потребує обмежувати своє життя тільки однією країною і відповідно не зобов'язаний бути громадянином лише однієї держави. А тому, альтернативне громадянство і отримання другого паспорту у світі – це вигідне капіталовкладення, свобода для себе та членів своєї сім'ї подорожувати, здобувати освіту та вести бізнес, а також очевидна гарантія безпеки для життя. Такий особистісний меркантильний підхід можна охарактеризувати явищем «перекотиполя», оскільки в результаті отримання альтернативного громадянства з'являються особи, які не володіють повним «набором» громадянських прав, а тому не відчують жодного обов'язку вболівати за державу альтернативного громадянства.

Як покаже досвід, найяскравіший та найпопулярніший приклад «планування громадянства», винятково як правового зв'язку між державою та особою, який передбачає певний набір прав, які дана особа може використати (уникнути надмірного, на її думку, оподаткування та приховати свої прибутки, отримані не завжди легальним шляхом) і абсолютно не залежить від її національності, від її постійного проживання у цій державі, від її інтеграції у її суспільне середовище, є отримання громадянства у зв'язку з інвестицією (citizenship-by-investment).

Варто нагадати, що 2013 рік у Європейському Союзі був приурочений саме громадянству, тому у наукових колах цього наддержавного утворення дослідження сутності громадянства у зв'язку з інвестицією і зараз є найбільш обговорюваною темою. Зокрема, про важливість цього питання свідчить збірник «Should citizenship be for sale?» (Чи громадянство має бути на продаж?, 2014), який підсумував дискусію провідних вчених з конституційного права та громадянства Обсерваторії Європейського Союзу з демократії⁸. Дискусія відбулася після підтвердження Комісією Європейського Союзу 14 листопада 2013 р. права Мальти, як держави-учасниці Європейського Союзу, самостійно вирішувати кому і як надавати громадянство, оскільки питання громадянства відповідно до так званого «каталогу компетенцій», передбаченого у статтях 3–6 Угоди про функціонування Європейський Союз (в редакції після вступу у законну силу Лісабонської угоди у грудні 2009 року), належить винятково до повноважень держав-учасниць Європейського Союзу.

Про актуальність питання отримання громадянства у зв'язку з інвестицією чи своєрідною його «купівлею» свідчать спільні дебати депутатів Європейського Парламенту, представників Комісії Європейського Союзу та Ради Європейського Союзу на тему «EU citizenship for sale» (Громадянство Європейського Союзу на продаж), які відбулися під час пленарного засідання 15 січня 2014 р. у Страсбурзі. Зокрема, Вів'єн Редінг, чинний Віце-Президент Комісії Європейського Союзу та Комісар Юстиції Європейського Союзу (у Комісії Ж.-М. Баррозу), у своїй промові висловила стурбованість рішенням Мальти. Комісар наголосила, що «громадянство не повинно бути на продаж», оскільки «паспорт – це не лише листок паперу чи офіційний документ, це також набір прав та обов'язків громадянина перед кожною державою-учасницею Європейського Союзу», а тому Комісія Європейського Союзу «очікує, що кожна його держава-учасниця свідомо майбутніх наслідків свого рішення»⁹. На її переконання, громадянство не потрібно сприймати легковажно, оскільки це «засадничий елемент Європейського Союзу, а тому не можна на нього почепити цінник».

За результатами вищезгаданих публічних дебатів на теренах Європейського Союзу, 16 січня 2014 р. була затверджена резолюція Європейського Парламенту (2013/2995(RSP)), яка закликає Мальту та інші держави-учасниці Європейського Союзу (до таких держав ЄС, у яких підтверджена практика існування отримання громадянства у зв'язку з інвестицією, належать Австрія, Болгарія, Ірландія, Іспанія, Кіпр, Об'єднане Королівство, Португалія тощо) визнавати та жити відповідно до зобов'язань взятих на себе, а також реформувати національні схеми отримання громадянства у зв'язку з інвестицією (прямого чи непрямого «продажу громадянства») у відповідності з європейськими цінностями¹⁰.

Найбільш привабливі програми щодо отримання громадянства у зв'язку з інвестицією існують на острівних державах Карибського басейну. Так, громадянство у зв'язку з інвестицією існує у Домініканській Республіці з 1991 року, відповідно до статті 101 Конституції Домініканської Республіки та статті 8 Закону про громадянство, однак, на даний час, фахівці не рекомендують планувати отримання громадянства цієї держави Карибського басейну у зв'язку з інвестицією, зважаючи, насамперед, на низький рейтинг Домініканської Республіки щодо візового обмеження (безвізовий в'їзд можливий лише у 87 країн світу). На інших острівних державах Карибського басейну громадянство у зв'язку з інвестицією набуло нового значення та успішно функціонує з 1984 р. (острови Сент Кітс і Невіс) та з 2013 р. (острови Антігуа та Барбуда).

Така можливість отримати громадянство є «достатньо новою» практикою для українців, однак, популярною та апробованою громадянами держав Європи, Азії, Леванту та Аравійського півострова. Зазвичай, основною метою отримання громадянства у зв'язку з інвестицією для них є бажання уникнути надмірного, на їхню думку, оподаткування та приховати свої прибутки, отримані не завжди легальним шляхом. Починаючи з 2013 р. чимало держав світу вирішили запровадити практику отримання громадянства у зв'язку з інвестицією з метою покращення національної економіки шляхом залучення наявних коштів іноземних інвесторів. Зокрема, за повідомленнями ЗМІ у лютому 2014 р. Федеральній служби міграції та Міністерства економічного розвитку Росії запропонували запровадити схожу програму у Росії, яка полягатиме в інвестуванні 10 млн. російських рублів (~ 200 тис. євро) в національну економіку, однак, успіх такої програми буде виправданий лише для громадян держав з «гіршим» індексом благополуччя та можливості безвізового пересування.

Деякі держави світу офіційно та відкрито пропонують отримати громадянство у зв'язку з інвестицією (держави Карибського басейну), інші, такі як Австрія, Ізраїль, Кіпр чи Угорщина надають перевагу більш конфіденційним програмам отримання не громадянства, а лише довгострокового дозволу на постійне проживання.

Відповідно до вищезгаданого щорічного рейтингу візових обмежень (Visa Restriction Index 2013) громадяни мусульманських держав Леванту, Аравійського півострова та Ірану мають достатньо обмежений безвізовий режим. Також, громадяни цих мусульманських держав почали відчувати проблеми з отриманням багаторазових багаторічних віз та інших незручностей, пов'язаних із міжнародними економічними санкціями, політичною та економічною нестабільністю після «Аравської весни». Тому, як пише газета «The New York Times» від 31.10.2012 р., щоб уникнути цих вищезгаданих незручностей, вони «купають громадянство» держав Карибського басейну за допомогою різноманітних інвестиційних програм. У цьому випадку громадянство вважається виключно «правовим зв'язком між державою та особою» та «набором прав, які така особа може використати», таке громадянство абсолютно не залежить від її національності, від її постійного проживання у цій державі, від її інтеграції у дане суспільне середовище. Однак, і такі програми можуть мати термін дії та бути закритими для громадян певних держав, наприклад, Сент Кітс і Невіс закрили програму для громадян Ірану з 2011 року.

На противагу до громадянства держав Карибського басейну, громадянство держав Аравійського півострова залишається практично неможливо «купити», найбільш ліберальними вважаються Бахрейн та емірат Дубай (Об'єднані Аравські Емірати). В еміраті Дубай, зокрема, інвестиційна візова програма передбачає монетарне інвестування в економіку Об'єднаних Аравських Еміратів, враховуючи вільну торговельну зону, у вигляді: створення підприємства, інвестування у вже існуюче підприємство на суму щонайменше 70 000 дірхамів (~ 14 000 євро) чи купівлі нерухомості. Така віза діє протягом 3 років і передбачає одночасну видачу інвестору дозволу на проживання та водійських прав.

Найвідоміша програма отримання громадянства у зв'язку з інвестицією існує в Панамі як інвестиційна програма з метою відновлення лісу (Reforestation Investment Program), так зване «зелене інвестування», яка запобігає винищенню лісів та зменшенню популяції дерев. У цьому випадку громадянство Панами

можна набути після п'яти років постійного проживання в цій країні, яке надається два роки після прийняття інвестиційної програми. Загалом, усі такі програми отримання громадянства у зв'язку з інвестицією є власністю різних європейських компаній, наприклад, панамська програма «зеленого інвестування» належить компанії «ТЕАК», яка займається відновлення лісу.

Зазвичай, основними підставами отримання громадянства у зв'язку з інвестицією є:

бажання застрахувати себе та свою сім'ю від непередбачуваних обставин (політичних, економічних, соціальних, екологічних тощо);

потреба досягнення достатнього рівня безпеки, у випадку, коли рідна держава є політично чи економічно нестабільною;

пом'якшений податковий режим, створення та розширення бізнесу, відкриття банківських рахунків за кордоном і здійснення інвестування та капіталовкладення по всьому світу, тощо.

Як і будь-яка життєва ситуація, отримання громадянства у зв'язку з інвестицією має переваги та недоліки. Отже, до основних переваг отримання громадянства у зв'язку з інвестицією можна зарахувати таке:

строк очікування на отримання другого паспорту є від 3 до 4 місяців;

відсутність вимоги щодо постійного проживання у державі, яка видає громадянство у зв'язку з інвестицією;

можливість збереження існуючого громадянства та набуття подвійного громадянства, не втрачаючи можливість отримати альтернативні громадянства;

можливість безвізової мандрівки до держав Європейського Союзу, Канади, Об'єднаного Королівства та США;

можливість «миттєвої» подорожі до 100–130 країн світу, оскільки «гідний уваги паспорт» – це можливість легко та без жодних проблем отримати візу в разі потреби.

Однак, як вважають вчені, найважливішими, у випадку отримання громадянства у зв'язку з інвестицією, вважаються переваги щодо оподаткування, а саме:

сприятливий податковий режим: немає податку на багатство, під час укладення договорів дарування, під час отримання спадщини, під час отримання іноземних доходів, а також податку на приріст капіталу, немає податку на прибуток фізичних осіб, немає обмежень на репатріацію прибутку і імпортного капіталу, існують податкові канікули для деяких кваліфікованих інвестиційних проєктів («інвестори-новачки», які купили або побудували новий будинок не сплачують будь-які податки на майно протягом 20 років, власники інвестицій у туристичну сферу мають 20-річне звільнення від імпортного мита, плати за будівельні матеріали та обладнання, а також податку на дохід, нерухомість тощо),

щедрі пакети стимулювання (зокрема корпоративні податкові пільги, повне звільнення від сплати мита на імпорт товарів та послуг, податкові пільги та допомога під час експорту товарів та послуг), в окремих випадках безвізова торгівля з Канадою, безпроблемне відкриття банківського рахунку в Швейцарії та безмитна торгівля з іншими державами Карибського басейну.

Розмір фінансового внеску для отримання громадянства у зв'язку з інвестицією у вигляді купівлі нерухомості, внеску у національний благодійний фонд розвитку, благодійного внеску, інвестування у бізнес є такою: Сент Кітс і Невіс (250 – 300 тис. доларів США), Панама (350 тис. доларів США у вигляді фіксава-

ного депозитного договору строком на 5 років з банківською ставкою 3% річних), Антигуа і Барбуда (від 50 тис. доларів США або інвестування у бізнес у розмірі 1,5 мільйони доларів США).

Дослідження сучасних європейських та американських вчених показує, що у світі існує чимало інших успішних та благополучних держав, які «дозволяють» проводити своєрідні «аукціони» громадянства, під час яких можна «купити» потрібний чи омріяний паспорт (cash-for-passport). Звісно ж, далеко не кожна людина може взяти участь у такому «аукціоні» громадянства, це як закритий клуб, вхід у який дозволяється лише відповідно до персональних членських карток, які підтверджують членство у клубі.

Чимало європейських вчених називають таку концепцію громадянства мерітократичною. До прикладу вона існує у Хорватії, Гонг Конзі, Канаді, Монако, Новій Зеландії, Об'єднаному Королівстві, Швейцарії тощо. Також, приклади успішної реалізації «мерітократичної концепції громадянства» можна знайти у таких державах, як Австралія (у вигляді «Significant Investor visa», єдина вимога до якої – інвестиції у національну економіку у сумі 5 млн. австралійських доларів) чи США (у вигляді програми «EB-5 Immigrant visa green card», яка була розроблена Конгресом США в 1990 р. з метою залучення у національну економіку коштів іноземних інвесторів, як підтвердження – інвестування 1 млн. доларів США у власний бізнес на території великих міст США чи 500 тис. доларів США у визначену сферу, також цей бізнес повинен створити робочі місця щонайменше для 10 громадян США у промислових зонах).

Аналіз громадянства у контексті договору «купівлі-продажу» між державою та іноземцем-інвестором дає підстави зробити висновок, що на даний час у світі існує певна конкуренція між державами у вигляді різноманітних інвестиційних програм щодо залучення багатих, креативних, успішних інвесторів та створення штучних преференцій для них.

Зважаючи на перманентний маятниковий рух України, варто усвідомити, що час руйнує стереотипи. Розмірковуючи про Україну та бажаючи унеможливити латентне отримання її громадянами громадянства інших держав світу у зв'язку з інвестицією, вважаємо, що потрібно, по-перше, актуалізувати дослідження питання громадянства, як реального та ефективного політико-правового зв'язку між людиною і державою, а не як вдалого капіталовкладення, інвестицій у майбутнє чи «запасного парашуту», по-друге, покращити протягом найближчих п'яти років показники України щодо політичної та економічної стабільності держави, реального забезпечення права людини та щоденного благополуччя життя її громадян.

В очевидному диполі держава ↔ громадянин, застосування концепції «громадянство у зв'язку з інвестицією», на даний час, є наслідком чітко продуманої та ефективної діяльності держави щодо покращення своєї економічної ситуації шляхом офіційного чи латентного «продажу» громадянства, а не результатом реальної інтеграції інвестора у суспільство шляхом його постійного проживання у країні отриманого громадянства і вивчення її державної мови та історії.

1. *Nottebohm Case. Liechtenstein v. Guatemala*; ICJ 1955; Reports. – P. 315. 2. *Загальна декларація прав людини* / Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103. 3. *Blackstone's EU Treaties and Legislation 2009–2010* / N. Foster // Oxford University Prsee. – 2009. – P. 632–633. 4. *The Past and Future of EU Law: The Classics of EU Law*

Revisited on the 50th Anniversary of the Rome Treaty / Miguel Poiars Maduro (Author), Loïc Azoulay (Author), Miguel Poiars Maduro (Editor), Loïc Azoulay (Editor). – Hart Publishing: Oxford, Hart Publishing, 2010. – P. 361. **5.** *Sofinska I.* Citizenship as primary Legal Aspects of Self Identity (or just Self Labelling?) – in a book: Public Law and Social Human Rights / Edited by David A. Frenkel, Athens Institute for Education and Research, 2013. – P. 71–83. **6.** *Європейська конвенція про громадянство* / Офіційний вісник України. – 2010. – № 56. – № 41, 2006, ст. 2720. – Ст. 1917. **7.** *Про громадянство України.* Закон України № 2235-III від 18.01.2001 / ВВР України. – 2001. – № 13. – Ст. 65. **8.** *Shachar A. and Baubock R.* Should Citizenship be for Sale? / EUDO Citizenship Observatory: EUI Working Paper RSCAS 2014/01 // Badia Fiesolana, San Domenico di Fiesole (FI), 2014. – 46 p. **9.** *Reding V.* Citizenship must not be up for sale / Speech/14/18 on Plenary Session debate of the European Parliament on «EU citizenship for sale», Strasbourg, 15 January 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-14-18_en.htm. (P. 3-4). **10.** *European Parliament resolution of 16 January 2014 on EU citizenship for sale (2013/2995(RSP))* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P7-TA-2014-0038>.

УДК 340.15:341.174 (4): 339.922.1919/32

М. Ю. КАЦИН

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ КОНЦЕПЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ МІЖДЕРЖАВНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ (1919–1932 рр.)

Розглядається процес становлення та еволюції політико-правових концепцій європейської міждержавної інтеграції у період з 1919–1932 рр. Пріоритетна увага приділяється особливій ролі Міжнародної економічної конференції 1927р. як важливого етапу на шляху до економічної інтеграції у Європі.

Ключові слова: економічна інтеграція; протекціонізм; картельні угоди

Кацин М.Е. *Политико-правовые концепции европейской экономической межгосударственной интеграции (1919–1932 гг.)*

Рассматривается процесс становления и эволюции политико-правовых концепций европейской межгосударственной интеграции в период с 1919–1932 гг. Уделяется особое внимание роли Международной экономической конференции 1927 г. как важному этапу на пути к экономической интеграции в Европе.

Ключевые слова: экономическая интеграция; протекционизм; картельные соглашения

Katsyn M.Y. *Political and Legal concepts of European Economic Interstate Integration (1919–1932)*

The article deals with the process of the formation and evolution of political and legal concepts of European interstate integration in the period between 1919–1932. Special attention has been given to the role of the International Economic Conference (1927) as an important step towards economic integration in Europe.

Key words: economic integration, protectionism, cartel agreements

---

© КАЦИН Михайло Юхимович – викладач кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства Національного університету «Одеська юридична академія»